

At træffe et etisk valg

Mogensen, Kirsten

Published in:
Etik vi skriver med stort

Publication date:
2002

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Mogensen, K. (2002). At træffe et etisk valg. I S. Andersen (red.), *Etik vi skriver med stort: kompendium til etik og pressejura på Modul 1 og 2* (s. 24-33). Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

At træffe et etisk valg

Af Kirsten Mogensen, 2001. E-mail: kmo@ruc.dk

Den enkelte journalist må i hverdagen træffe selvstændige beslutninger om, hvad der er etisk i en konkret situation, og det forudsætter et godt kendskab til såvel samfundets almindelige moralfilosofi som til journalistikkens egne normer, traditioner og etik.

Etiske regler er kun vejledende, og ofte oplever journalister, at de ved at overholde én etisk regel bryder en anden. Fx fremgik det af første afsnit, at det er en af pressens vigtige opgaver at belyse konflikter, så de kan blive diskuteret åbent og løst ved fredelige midler, men at det i forbindelse med et terrorangreb kan være god etik at fokusere på national enhed og ignorere interne konflikter.

I forbindelse med terrorangrebet på World Trade Center interviewede tv ofrene for terrorangrebet, pårørende til døde, redningsfolk, ledende politikere og religiøse ledere, som opfodrede til tolerance. Fælles for dem alle var, at de tog afstand fra terroristerne. Men der var andre mennesker, som sympatiserede med terroristerne. Det hedder sig således, at professor Richard Berthold, University of New Mexico, den 11. september sagde til to af sine klasser, at han ville stemme for enhver, som ville "sprænge Pentagon i luften;" komponisten Karlheinz Stockhausen kaldte angiveligt ødelæggelsen af World Trade Center "det største kunstværk nogen sinde;" og forfatteren Arundhati Roy er citeret for at have sagt, at George W. Bush og Osama bin Laden er "udskiftelige."¹ Foruden sådanne kunstnere og intellektuelle støttede også en del muslimer terrorangrebet, men de landsdækkende tv kanaler gav dem næsten ingen tid til at udfolde og forsvare deres synspunkter.

Når disse mennesker udtrykte deres synspunkter andre steder, blev de mødt med vrede. Studerende i New Mexico og Texas forsøgte at få deres pro-terrorist professorer fyret, boghandlere boykottede forfattere, og orkestre afviste at spille værker af Stockhausen. Muslimer, som fejrede terrorangrebet, blev nogle steder hurtigt kaldt til orden af deres trosfæller, og tv stationer, som viste billeder af glade palæstinensere, blev anklaget for bevidst at skade den palæstinensiske sag. En freelancefotograf, som leverer tv billeder til AP, blev således truet på livet af en bevæbnet gruppe, og de palæstinensiske myndigheder forbød ham at offentliggøre billederne af de glade palæstinensere. Myndighederne tilføjede, at de ikke kunne garantere for hans sikkerhed, hvis det alligevel skete, så på den baggrund valgte AP at undlade offentliggørelse.²

Grundloven giver os alle ytringsfrihed. Den giver professorer ret til at ytre sig til fordel for terrorister, men den giver også studerende og skatteborgere ret til at kræve professorerne fyret. Den giver Palæstinensere ret til at fejre terrorangrebet, men den giver også tv seerne ret til at føle antipati og til at kalde dem kynikere. Fælles for de intellektuelle og de glade muslimer var, at de ikke forudså, at deres ytringer ville vække vrede, og journalister har en etisk forpligtelse til at beskytte mennesker, som ikke er klar over konsekvenserne af at ytre sig. Der står således i de etiske regler:

Andres tillid må ikke misbruges. Der bør vises særligt hensyn over for personer, som ikke kan ventes at være klar over virkningerne af deres

¹ Se fx Easterbrook

² [Broadcasting & Cable 17. September 2001 s. 3](#)

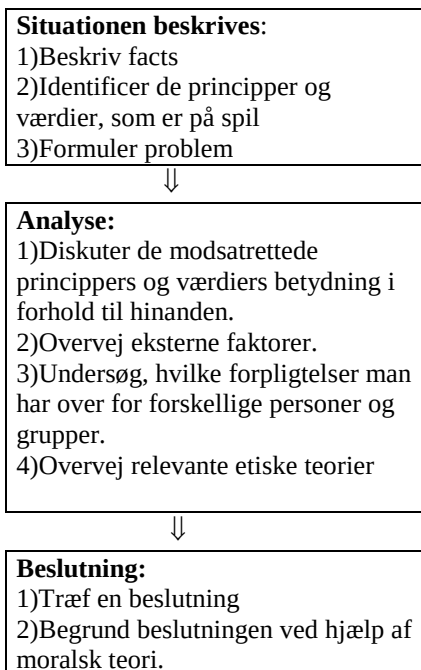
udtalelser. Andres følelser, uvidenhed eller svigtende herredømme bør ikke misbruges.

Denne regel bringer naturligvis journalister i et etisk dilemma, for på den ene side har journalister en etisk forpligtelse til at fremme udveksling af synspunkter – også dem, han eller hun selv finder frastødende – på den anden side skal journalisten lade være med at bringe udtalelser fra folk, som ikke kan forudse konsekvenserne. Hvordan kan journalisten vide, hvornår den etiske forpligtelse til at tjene ytringsfriheden skal veje tungere end den etiske forpligtelse til at beskytte personer mod andres reaktioner? Der er intet standardsvar. Journalisten må analysere de moralske værdier, som er på spil i den konkrete situation, før han eller hun træffer sin beslutning.

Days model

Louis A. Day, journalist og nu professor ved Louisiana State University, beskriver i sin bog *Ethics in Media Communications: Cases and Controversies* en model, som kan inspirere, når man skal træffe etiske beslutninger. Udgangspunktet er, at en journalist (*moralsk agent*) *handler* – fx interviewer en kilde eller skriver en artikel – inden for en *kontekst*. Journalisten har et *motiv* for at gøre det, og handlingen har *konsekvenser* for en eller flere *personer*.³ Journalisten træffer de etiske beslutninger og må bære det fulde ansvar, selv om han eller hun repræsenterer en avis, radio eller tv. Når vi andre skal vurdere, om journalisten handlede i overensstemmelse med god presseskik, må vi bl.a. se på hans eller hendes *motiv*, den konkrete situation og konsekvenserne af handlingen.

Man kan nå frem til et velbegrundet etisk valg ved først at beskrive situationen og derefter foretage en analyse. Days model ser således ud:

³Day s. 5. Days kommunikations model er inspireret af Richard L. Johannesen (1990) *Ethics in Human Communication*, s. 16.

Fig. 2. Days model for, hvordan man træffer et velbegrundet etisk valg.⁴

Det første man gør er at beskrive situationen. Alle de facts, principper og værdier, som indgår i beslutningsprocessen skal listes her. Man laver altså en liste over de forskellige principper og værdier, der taler for den ene løsning, og derefter en liste over dem, der taler for den anden løsning. Værdier og principper kan være hentet fra de presseetiske regler og pressens forståelse af sin egen rolle i relation til demokratiet, men journalisten må også tage hensyn til samfundets almindelige moral, som fx at man bør være retfærdig, undgå at skade andre, være troværdig, holde sine løfter og være loyal. Til beskrivelsen af situationen hører desuden de økonomiske hensyn, som journalister nødvendigvis må tage. Når man har beskrevet situationen, kan man formulere et konkret etisk spørgsmål.

Før man kan besvare spørgsmålet, må man foretage en analyse, og her starter man med at diskutere, hvor vigtige de forskellige værdier og principper er i forhold til hinanden. Dernæst må man overveje om andre forhold som fx landets love, redaktionens traditioner eller politiske og religiøse holdninger i mediets lokalområde har betydning for beslutningen. Day kalder disse forhold *eksterne faktorer*, fordi de ikke er knyttet specifikt til den konkrete situation, men var der, før situationen opstod og formentlig også vil være der efter.

Den tredje del af analysen består i at undersøge, hvordan forskellige grupper vil blive påvirket af den etiske beslutning. Hvis fx journalisten lader de glade palæstinensere komme til orde, hvilke konsekvenser vil det så have for palæstinenserne selv, for andre muslimer, for pårørende til de dræbte ved terrorangrebet, for journaliststandens omdømme, for tv kanalens renommé, for den sociale stabilitet osv.? Journalister har en moralsk forpligtelse over for mange forskellige grupper i samfundet, herunder professionelle kolleger og ejerne af det pågældende medium, men lige så vigtigt er det, at journalisten handler i overensstemmelse med sin egen samvittighed, og det er i den forbindelse helt legalt at tage hensyn til sine egne følelser som fx sympati for et offer eller modvilje mod terrorister.

Analysen afsluttes med en vurdering af relevante etiske teorier. I den forbindelse kan man fx se på, hvad løsningen bør være, hvis man holder sig strengt til de etiske regler, hvad den bør være, hvis man primært ser på konsekvenserne, og om der er mulighed for en gylden mellemvej. I vort tilfælde ville en regeletik nok føre til, at tv stationen interviewede nogle af de mennesker, som støttede terroristerne, fordi journalister traditionelt har belyst konflikter. Men hvis vi alene ser på konsekvenserne, ville de nok ikke gøre det. En gylden middelvej kunne være at lade mennesker, som seerne har tillid til, fortælle, at sådanne proterrorist synspunkter findes i befolkningen, men at de ikke udgør nogen trussel. Til sidst når man frem til en beslutning og argumenterer for den ved hjælp af moralsk teori.

Moralsk teori

Medieetik er en gren af filosofien og har til hensigt at hjælpe journalister og andre medarbejdere på medierne med at træffe beslutning om, hvordan de skal opføre sig på jobbet. Journalistens moral og etiske overvejelser spiller en væsentlig rolle, når nyhederne udvælges, kilderne kontaktes, og informationerne placeres i fx en avisartikel eller tv udsendelse.

En vis fortrolighed med moralfilosofi er en fordel, hvis man vil diskutere etik.

⁴Day s. 67. Frit oversat og modereret af mig.

Ordet *etik* stammer fra græsk og betyder sædvane, men det medfører ikke, at dårlige vaner ophøjes til etik. Ofte bruges ordet *etik* til at betegne filosofiske overvejelser over, hvordan man bør opføre sig, når to moralske principper kolliderer. Etik kaldes også *moralfilosofi*, og i det hele taget bruges ordene *moral* og *etik* normalt i flæng.⁵ Ethiske diskussioner handler fx om at fastlægge, hvad der er fundamentale moralske værdier, hvordan disse værdier kan danne baggrund for normative etiske regler, og hvordan man løser konkrete problemer. Når professor Day skriver om *moralske værdier*, refererer han til noget, som er agtet, værdsat, højt respekteret eller betragtet som et gode⁶ fx. selvstændighed, retfærdighed, menneskelig værdighed, loyalitet og troværdighed.

Når journalister forsvare deres etiske valg, henviser de til teori, som i nogle tilfælde kan føres tilbage til gamle græske filosoffer som Sokrates, Platon og Aristoteles. Aristoteles beskrev fx princippet om *den gyldne middelvej*. Denne teori afspejler sig i journalistiske værdier som fx principperne om at høre alle relevante parter i en sag og at præsentere deres synspunkter fair. Vi brugte også princippet i vores tidligere eksempel med professoren, som støttede terroristerne. Her havde vi to ekstreme synspunkter: 1) Det ene synspunkt var, at tv skulle interviewe professoren, så hans argumenter kunne indgå i den offentlige debat. 2) Det andet synspunkt var, at hans meninger skulle forties i den offentlige debat. En banal mellemløsning ville være, at give professoren lov til at fremføre halvdelen af sine argumenter, mens *den gyldne middelvej* typisk er en kreativ løsning, som forener væsentlige principper fra de to ekstremer. I vort eksempel lod vi således en tillidsvækkende person fortælle seerne om disse synspunkter. På den måde kom synspunkterne ind i den offentlige debat samtidig med, at man undgik de uheldige konsekvenser, som et interview med professoren kunne have haft.

En anden filosof, som vi ofte henviser til, er Immanuel Kant. Han mente, at vi som mennesker har *pligt* til at leve op til nogle moralske principper, fx princippet om altid at fortælle sandheden, og at motivet for vore handling er lige så vigtigt som selve handlingen. Derimod så han ikke på konsekvenserne, selv om det kan have alvorlige konsekvenser for andre, hvis vi fx altid fortæller sandheden. Kants filosofi er grundlaget for den etiske teori, som vi omtaler som *regeletik* eller *pligtetik* (deontologisk etik). Det er næppe muligt at følge Kants principper helt, men moderne pligtetikere siger, at etiske principper skal overholdes med mindre, der er tvingende grunde til at afvige fra dem.⁷ Medierne skal fx altid fortælle sandheden om, hvor præsidenten opholder sig, med mindre der er tvingende grunde til at holde det skjult. En sådan grund kan være fare for præsidentens sikkerhed i forbindelse med et terrorangreb.

Som en modsætning til *pligtetik* har vi *konsekvensetik* (teleologisk etik),⁸ som bl.a. bygger på John Stuart Mills beskrivelse af utilitarismen. *Utilitaristerne* ser ikke så meget på motivet, men mere på hvilke konsekvenser en handling har for flest mulige mennesker. Fx ville en utilitarist overveje, hvilke behov amerikanerne havde for information d. 11. september, og ville afvise at interviewe professoren, fordi hans holdninger ville udløse vrede blandt det flertal, som i forvejen var sårede og bange. Utilitarister er villige til at bryde grundlæggende moralske normer, hvis det er nødvendigt for at løse værdifulde opgaver for samfundet. Set ud fra en *konsekvens*

⁵ For mere præcise definitioner af etiske begreber se fx Rensch eller Day.

⁶ Day s. 13

⁷ Day s. 57

⁸Rensch s. 9 - 10. Merrill 1997 s. 63 henviser til relevante tænkere.

etisk synsvinkel kan det fx være moralsk rigtigt for en journalist at lyve, hvis han på den måde kan afsløre kriminalitet, betydelig embedssvigt i det offentlige eller trusler mod befolkningens sundhed og sikkerhed, og oplysningerne ikke kan skaffes på anden måde. I krigen mod terrorister kan det fx få journalister til at forklæde sig for at få adgang til miljøer, hvor terroristerne færdes, med henblik på at afdække deres planer for nye angreb. Det er imidlertid ikke altid, at flertallets kortsigtede interesse kan bruges som moralsk ledetråd, og fokuseringen på flertallet kan føre til kynisme, hvis journalisten ikke er sikker i sin rolle som demokratiets medspiller og forstår, at demokrati bygger på en respekt for det enkelte menneskes integritet og krav på beskyttelse mod uberettigede krænkelse. Fx er det næppe moralsk forsvarligt at udgive sig for at være politiassistent for at få et voldtægtsoffers historie, selv om det vil glæde mange læsere og kun skade det enkelte voldtægtsoffer.

Aristoteles, Kant og Mill har hver deres forslag til, hvordan vi løser etiske problemer, men det er også nødvendigt at være bevidst om det menneskesyn, som ligger til grund for vores værdier og holdninger. I vores kultur er vi præget af kristendommen, som pålægger os at elske vor næste som os selv. Ud fra en kristen tradition skal alle moralske beslutninger tage udgangspunkt i en respekt for det enkelte menneskes værdighed, og alle mennesker har krav på respekt for deres integritet uanset deres status i samfundet. Dette menneskesyn fremgår direkte af præamblen til de vejledende regler for god presseskik. En uddybning af dette menneskesyn findes i egalitarianismen, som advokerer for, at alle individer skal behandles ens, når det gælder rettigheder og muligheder. I den offentlige debat skal mindretalsgruppers synspunkter tillægges samme betydning som flertallets, og der skal ikke være nogen dobbeltmoral, med mindre der er en væsentlig og moralsk forsvarlig grund til at diskriminere. Målet er at beskytte den svagere part mod fortræd.⁹ De fleste journalister i Europa og USA er af europæisk afstamning, men på begge kontinenter er der mange mennesker, som har en anden kulturel baggrund. De amerikanske presseetiske regler taler specifikt om, at journalister skal være bevidste om deres egen kulturelle arv og undgå at påtvinge andre deres kulturelle værdier.

Respekten for andres kulturelle værdier skal ikke forveksles med relativisme. Alle værdier er ikke lige gode, og etiske diskussioner bliver meningsløse, hvis der ikke er en rimelig enighed om nogle fundamentale værdier. Relativister mener, at enhver har ret til at definere, hvad der er rigtigt for ham eller hende, men i sin yderste konsekvens medfører denne tankegang, at det er o.k. for nogle mænd at voldtage kvinder eller at råbe ”luder!” efter dem på gaden. At det er o.k. for nogle nazister at udrydde jøder, for nogle plantageejere at have slaver, for nogle fundamentalister at flyve ind i World Trade Center, for nogle regeringsledere at opretholde apartheid og for nogle at skyde journalister. Alt sammen med henvisning til deres kulturelle traditioner. Respekten for menneskelig værdighed indebærer normalt en respekt for deres kultur, men hvis den ens kultur er en trussel mod den andens værdighed, er menneskelig værdighed vigtigere end kulturelle værdier.

I det foregående er professor Days model og nogle grundlæggende etiske teorier blevet gennemgået. Vi vil nu bruge denne teori til at undersøge, om de grupper, der vendte deres vrede over terrorangrebet imod almindelige borgere af mellemøstlig afstamning, skulle have haft mulighed for at ytre sig på tv den 11. september? Hensigten er at illustrere, hvordan modellen bruges i praksis, og fordi vi ønsker pædagogiske frihed til at diskutere, er nedenstående case fiktiv. De præsenterede argumenter svarer imidlertid til nogle af dem, der har været fremført i den offentlige

⁹ Day s. 56 - 59

debat og i interviews med mediefolk om dækningen af begivenhederne den 11. september.

Case: Et etisk valg

Situationen:

Den 11. september 2001 kaprede en gruppe mænd fire passagerfly i USA. Det første fly blev fløjet ind midt i World Trade Centers første tårn. Det andet fly blev fløjet ind midt i World Trade Centers andet tårn. Det tredje fly landede midt i Pentagon. Det fjerde fly droppede ned i Pennsylvania efter at passagerer havde overfaldet flykaprerne. Passagerer og besætningsmedlemmer ombord på de fire fly blev dræbt. Desuden blev ca. 3.000 mennesker dræbt, da flyene ødelagde World Trade Center og Pentagon. Næsten alle de dræbte var civile.

Der var ikke udsendt nogen advarsel om angrebet, og ingen tog ansvaret for handlingerne. Flykaprerne var selv døde, men deres navne kunne lokaliseres fra passagerlisterne, og flere af dem var i forvejen kendt af efterretningstjenesten, fordi man mente, at de havde forbindelse til et internationalt netværk af terrorister. De stammede alle fra Mellemøsten og var kommet legalt ind i USA fx under påskud af at ville studere, og nogle af dem havde lært at flyve på landets skoler.

På tv så en stor del af verdens befolkning, hvordan flyene helt bevidst angreb tårnene i World Trade Center, og hvordan tusindvis af mennesker løb for livet. TV viste mødre, fædre, børn og gamle, som grædende søgte efter deres pårørende og frygtede, at de var døde. Mange tv seere blev vrede over det, de så, og de forstod ikke, at nogle kunne handle så umenneskeligt. Nogle overvejede, om folk med rødder i Mellemøsten havde de samme moralske værdier som andre amerikanere, og om Islam opfordrede til hellig krig mod kristne. Hvis folk af mellemøstlig afstamning udgjorde en trussel mod sikkerheden i landet, burde de så ikke sendes tilbage til Mellemøsten? Præsident Bush sagde, at Islam var en fredelig religion, og at de fleste arabere i USA var gode samfundsborgere. Han tog skarpt afstand fra alle, der udtrykte generel vrede mod folk fra Mellemøsten.

På tv stationen KPBM i New York var der travlt. -Til Thomas: Den er som tidligere nævnt fiktiv. CNN udsendte fx kortfattede memos til centrale medarbejdere, men lederne behøvede ikke at udpensle begrundelserne, som jeg gør her, fordi de havde at gøre med professionelle journalister, der har journalistisk etik i rygraden og derfor reagerer på stikord. Alle reportere blev sendt til forskellige områder af byen for at lave direkte interviews med øjenvidner, pårørende, hjælpearbejdere, eksperter, religiøse ledere og politikere. Producere fik konstant nye billeder fra tv hold og amatørfotografer, og studieværter måtte improvisere. Lederen af nyhedsredaktionen erkendte, at dette var den største journalistiske historie i hendes tid, og at medierne havde en vigtig opgave. Hun indkaldte sine mellemledere til et kort møde om strategien, og de blev hurtigt enige om, at tv stationen skulle hjælpe redningsarbejdet ved fx at viderebringe advarsler og meddelelser om behov for blod o.l. De skulle også opfylde seernes behov for et klart billede af, hvad der var sket, så hver detalje skulle frem. Et hold journalister blev sat til at grave informationer frem, som kunne forklare terrorhandlingen, og man ville løbende fortælle seerne om myndighedernes efterforskning, herunder fortælle om mistænkte. Deri lå en fare for at dømme uskyldige og bringe den offentlige debat på vildspor, så i et forsøg på at skabe balance ville tv stationen også interviewe andre eksperter, religiøse ledere og politikere, samt skabe rum for debat.

En anden fare, som tv lederne kendte fra tidligere nationale kriser, var, at folk ville vende deres vrede mod befolkningsgrupper, som lignede angriberne. Dette måtte undgås, og derfor måtte journalisterne sikre sig, at pårørende, redningsarbejdere, øjenvidner, folk på gaden, politikere osv., som blev interviewet direkte, ikke kom med vrede udtalelser vendt imod almindelige arabere eller muslimer. Den beslutning var ikke let, for den indebar et brud med fundamentale journalistiske principper, men efter mødet skrev lederen en e-mail til alle redaktionelle medarbejdere, hvori hun påtog sig ansvaret for beslutningen og pålagde medarbejderne at følge den. Hun var derfor den moralske agent, og hun fremlagde ærligt nogle af de konfliktende værdier og principper:

På den ene side havde tv stationen en moralsk *forpligtelse* over for sine seere på samme måde, som fx advokater har en moralsk forpligtelse over for deres klienter. Seerne kunne med rimelighed forvente, at journalisterne inkluderede *alle relevante facts* i deres historier, med mindre de havde en tvingende grund til ikke at gøre det. Udbredt vrede mod en del af befolkningen er relevant information, og man kan godt argumentere for, at tv seerne havde *ret til* denne *information*, så de som medansvarlige borgere kunne deltage i debatter om, hvad der ville være en fornuftig reaktion på terroristernes angreb. Journalister har også en social kontrakt med samfundet om at tjene *demokratiet* bl.a. ved at bringe konflikter frem i lyset og at skabe *balance* i nyhedsdækningen. Denne balance kunne ikke opnås, hvis nogle synspunkter på forhånd blev afvist. De interviewede blev desuden hæmmet i deres *ytringsfrihed*, når de ikke måtte sige deres ærlige mening om arabere og muslimer. Endelig var der hensynet til journalisternes *professionelle autonomi*, dvs. deres ret til inden for normale professionelle rammer selv at vurdere, hvordan en historie skulle dækkes. Mange journalister tilstræber at være *objektive*, dvs. at beskrive verden som den er uden at dømme. I den amerikanske SPJ Code of Ethics står, at medlemmer af Society of Professional Journalists mener, at *almen oplysning* er forudsætningen for *retfærdighed* og grundlaget for demokrati. Journalisters opgave er at *søge sandheden* og formidle en *fair* og *dækkende* beskrivelse af begivenheder og emner. De må bidrage til *åben udveksling af synspunkter*, også af synspunkter de finder frastødende, og de bør blive bevidste om deres egne kulturelle værdier, så de kan undgå at påtvinge andre disse værdier. Journalister bør *modigt* fortælle om omfanget og *forskelligheden* af menneskelig erfaring, selv om det er upopulært.

På den anden side havde tv stationen og dens journalister også en moralsk *forpligtelse* over for samfundet som helhed. At opføre sig moralsk indebærer en villighed til at ofre egne interesser til fordel for et højere mål. Et terrorangreb udløser vrede, og historien viser, at denne vrede ofte vendes mod samfundsgrupper, som kan mistænkes for at samarbejde med angriberne. Ved at interviewe mennesker, som udtrykte vrede mod muslimer og arabere generelt, ville sådanne synspunkter blive legale, og i en krise kunne det få katastrofale følger for et par millioner uskyldige muslimers og araberes *liv* og *sikkerhed*. At udtrykke vrede mod almindelige arabere og muslimer ville være *unfair*, for alle mennesker har krav på respekt for deres personlige *integritet* og på at blive behandlet ens, med mindre der er tvingende grunde til at *diskriminere*. I præamblen til de presseetiske regler står således, at massemedierne bør anerkende hensynet til den enkelte borgers behov for beskyttelse mod ubeføjet *krænkelse*. Desuden kunne vold mod muslimer og arabere udløse en *urolighed*, som kunne få meget uheldige følger for demokrati og ytringsfrihed. Som samfundsborgere har vi en moralsk forpligtelse til så vidt muligt at undgå at gøre *fortræd*, og i de etiske regler står, at særlig kritik bør udvises over for nyhedskilderne, når disses udsagn kan være farvet af skadevoldende hensigt. Endelig var der hensynet til de mennesker, som

under et interview ville udtrykke vrede mod muslimer og arabere i almindelighed. Mange af dem var i en tilstand af krise, og nogle ville senere fortryde deres racistiske udtalelser. En sådant *svigtende selvkontrol* bør journalister ikke udnytte. *Spørgsmålet er herefter*, om det var etisk forsvarligt, at tv stationen kun præsenterede seerne for præsident Bush's positive udtalelser om arabere og muslimer og ikke gav seerne mulighed for at høre argumenterne fra dem, der vendte deres vrede mod muslimer og arabere i almindelighed?

Analyse

Et nærmere blik på de involverede værdier og principper afslører en klassisk etisk konflikt mellem forpligtelsen over for professionen og forpligtelsen over for samfundet. Journalister har en moralsk *forpligtelse* til at inkludere *alle relevante facts* i deres historier, med mindre de har en tvingende grund til ikke at gøre det. Vi vil derfor nu overveje, om der er en sådan tvingende grund.

I præamblen til de presseetiske regler står, at ytringsfriheden i Danmark står i nøje forbindelse med massemediernes frie adgang til at indsamle informationer og nyheder og til at offentliggøre dem så korrekt som muligt. Man kan imidlertid argumentere for, at ytringsfrihed ikke er en medfødt rettighed, men et gode, som samfundet har givet os, fordi det i sidste ende gavner samfundet.¹⁰ Ytringsfrihed er en forudsætning for demokrati,¹¹ som vi kender det i vores del af verden, men der er grænser for ytringsfriheden. Det er fx landsforræderi at afsløre militære hemmeligheder, fordi demokratiet ophører, hvis landet bliver besat. På samme måde kan man argumentere for, at vrede udtalelser udgør en trussel mod demokratiet, hvis de udløser omfattende vold. Det er heller ikke tilladt, at nedgøre andre mennesker alene på grund af deres køn, race eller religion, for demokrati forudsætter respekt for det enkelte menneskes personlige integritet, og i det konkrete tilfælde ville ubeføjede angreb på muslimer og arabere være en krænkelse af dem. Vi må afveje offentlighedens legitime ret til information med hensynet til de skadelige virkninger, sådanne udtalelser kan have for samfundet. Spørgsmålet er, om de potentielle skader vejer tungere end offentlighedens ret til at høre forskellige synspunkter.

Eksterne faktorer: Der er ingen klare etiske regler eller lovgivning, som fortæller medierne, hvordan de skal handle i en situation som denne. Normale etiske regler og professionelle normer anbefaler at bringe alle synspunkter. Som ekstern faktor kan man desuden inddrage viden om, hvordan en befolkning har reageret under tidligere nationale tragedier, og samfundets negative holdning til racisme, hvilket ville tale imod at offentliggøre de vrede udtalelser.

Moralske forpligtelser: Tv stationen havde en moralsk forpligtelse til at give sine seere alle relevante informationer. Men seerne udgjorde en del af samfundet, og de ville lide, hvis vrede udtalelser udløste vold. *Samfundet* er bedst tjent med en debat, hvor alle bidrager med synspunkter og ideer, men da befolkningen var i en tilstand af chok, var der ikke mulighed for en rationel samfundsdebat. Det er derfor tvivlsomt, om kritiske udtalelser om den islamiske religion eller om arabiske landes kultur og befolkning var af stor værdi for samfundsdebatten den 11. september. Borgerne ville næppe lide ved, at disse synspunkter blev udskudt nogle dage. *Muslimers og araberes* liv og helbred var i fare, hvis de store tv stationer interviewede folk, som indirekte opfordrede til vold. Medierne bør lade forskellige synspunkter komme til orde i medierne, selv om disse synspunkter er frastødende, og de *mennesker, der var vrede*

¹⁰ Se fx Hutchins Commission.

¹¹ Præamblen til SPJ Code of Ethics.

på arabere og muslimer som helhed, havde også ret til at ytre sig, men mange af dem ville være bedre tjent med at lufte disse synspunkter nogle dage senere, når de havde genvundet selvkontrollen og var i stand til at argumentere fornuftigt. Tv stationen havde også en etisk forpligtelse over for den *journalistiske profession*. At udelade relevante informationer kunne skade professionens troværdighed, men omvendt kunne diskriminerende udtalelser give tv stationen et uheldigt omdømme, hvis den blev opfattet som uansvarlig. Lederen af nyhedsredaktionen havde desuden en forpligtelse til at lytte til sin *egen fornemmelse* for, hvad der er rigtigt og forkert. Hun følte sig som en del af det samfund, der var blevet ramt, og hun fandt det bedst, at samfundet overvandt terroristerne ved at stå sammen som én samlet nation.

Overvej relevante etiske teorier: Kantianere vil have svært ved at finde en løsning på denne konflikt, fordi der ikke er klare regler for, hvad vi skal gøre. Hvis vi fremhæver en moralsk værdi som ytringsfrihed, krænker vi andre moralske værdier som fx respekten for det enkelte menneske og dets ret til at blive behandlet efter fortjeneste. Men reglerne er gode at have, fordi de viser os en retning. Vi kan så anskue problemet ud fra en vurdering af konsekvenserne. I dette tilfælde vil arabere og muslimer i USA blive udsat for krænkelse af en art, som er uforenelig med menneskesynet i den kristne og egalitære etik. Desuden kunne det true stabiliteten i samfundet, hvilket ville gå ud over de fleste mennesker, så fra et utilitært synspunkt, var det heller ikke tilrådeligt. Ytringsfriheden og den journalistiske autonomi blev imidlertid krænket af lederens regler. Set ud fra Aristoteles tankegang kunne dette problem måske løses ved en gylden middelvej. I dette tilfælde kunne man lade tillidsvækkende personer viderebringe meddelelsen om, at der i befolkningen var vrede vendt mod muslimer og arabere, men samtidig tage moralsk afstand fra den. Denne løsning ville kun være tilfredsstillende de første par dage, hvor folk var i chok. Når befolkningen igen var parat til at diskutere rationelt, hvilket historien viste var efter et par dage,¹² måtte det igen være tilladt at udtrykke kritiske holdninger til muslimer og arabere, og journalisterne ville være frie til at dække disse synspunkter på en måde, som var i overensstemmelse med deres professionelle normer og egen samvittighed.

Beslutning

Det var etisk forsvarligt, at tv stationen d. 11. september kun præsenterede seerne for præsident Bush's positive udtalelser om arabere og muslimer og ikke gav seerne mulighed for at høre argumenterne fra dem, der vendte deres vrede mod muslimer og arabere i almindelighed.

Begrund beslutningen ved hjælp af moralsk teori. Som mennesker har vi en moralsk forpligtelse til at undgå bevidst at skade andre og til at behandle dem efter fortjeneste. Journalister ved, at de ofte skader andre, når de afslører kritisable forhold, men formålet med reportagerne er ikke at skade, men at informere befolkningen. Som alle andre individer og institutioner har journalister og medierne som helhed en moralsk forpligtelse til at tage hensyn til almenhedens interesser og en forpligtelse til at minimere uheldige følger af deres reportager. Kritiske udtalelser om muslimer og arabere kunne på grund af den særlige situation give anledning til ubeføjede krænkelse af uskyldige alene på grund af deres religiøse overbevisning eller race, og det ville stride mod kristen og egalitær etik. Respekten for det enkelte menneske og dets personlige integritet og sikkerhed afspejler sig desuden i de presseetiske regler. Konsekvensen af diskriminerende udtalelser kunne blive en borgerkrig, som ville true det demokrati, som journalister traditionelt kæmper for. Interviewene ville således

¹² Se fx Greenberg 1965

foranledige større skade i samfundet end en midlertidig undertrykkelse af ytringsfriheden. Da det imidlertid er centralt for borgernes evne til at træffe beslutninger, at de kender de forskellige synspunkter, burde tv fortælle om disse synspunkter på en måde, der ikke truede samfundets stabilitet.

Litteraturhenvisninger

Easterbrook, Greg. (2001). "Free Speech Doesn't Come Without cost", *The Wall Street Journal*, 5. november 2001

Day, Louis A. (2000) *Ethics in Media Communications: Cases and Controversies*. USA: Wadsworth. ISBN: 053456187x.

Merrill, John C. (1997) *Journalism Ethics. Philosophical Foundations for News Media*. New York: St. Martin's Press. ISBN: 0-312-13899-7.

Merrill, John C. (1989). *The Dialectic in Journalism: Toward a Responsible Use of Press Freedom*. Baton Rouge: Louisiana State University.

Merrill, John C. (1991). *Global Journalism. Survey of International Communication*. Second edition. Longman Publishing Group, 1991. ISBN: 0-8013-0512-8.

Merrill, John C. (1977,1996) *Existential Journalism*. Ames: Iowa State University Press.

Mogensen, Kirsten (2000) *Arven. Journalistikkens traditioner, normer og begreber*. Roskilde Universitetsforlag.

Rensch, Bent. (2000). *Moralfilosofi. Bidrag til den moralfilosofiske diskussion i det 20. århundrede*. Århus: Systime, 2000. ISBN: 87-616-0100-4.

Greenberg, Bradley S. (2001). *Area Residents Turn To Television And Each Other In Wake Of Terrorist Attacks, MSU Researchers Find*. Michigan State University. (Internet copy)

Hutchins Commission, alias The Commission on Freedom of the Press. (1947). *A Free and Responsible Press. A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines, and Books*. USA: The University of Chicago Press.

